

מאיר שולביץ

במצות וקדשתו ובקדימה בבית הכנסת

שאלה. הנה יש לדון באם יתירו השלטונות בימים הקרובים שיכולו להתפלל בכל בית הכנסת רק כעשרים מתפללים, השאלה היא, מי הקודם לזכות להיכנס ולהיות מהמתפללים בתוך בית הכנסת, והאם לכהנים יש בזה דין קדימה, מדין וקדשתו.

תשובה.

ראשית נידון לגבי וקדשתו, האם דין וקדשתו נאמר גם לגבי מצוות שהוא יהיה קודם או לא? הנה מצינו בהוריות במשנה בדף יג שלגבי הצלתו הוא קודם, ואף לגבי כבודו מצינו שהוא קודם שמברך ראשון ונוטל מנה יפה בראש, אבל היכא שהישראל מחמת זה יפסיד מצוה מהכ"ת שגם על דבר כזה נאמר וקדשתו.

הנה מצאתי שבעל האדר"ת בספרו **חשובונות של מצוה** (מצוה רסט) כתב לדון האם יש דין להקדים את הכהן להכנס לבית ראשון, ואח"כ כתב שם, אכן לפ"ז י"ל דליכנס לבית המדרש ולבית הכנסת שהם קדושים מן התורה כמו שדרשו במגילה כט ואהי להם למקדש מעט זה בתי כנסיות ובתי מדרשות, וביומא יב ומגילה כו אמר ר' יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקודש לבד והיינו בתי כנסיות וכבר כתב הר"מ ז"ל בספר המצות דהנותן אבן מבית הכנסת ובית המדרש ג"כ יש בו משום לא תעשו כן ע"ש, א"כ ה"ל בכלל וקדשתו ונתחייב להקדים להכהן בכניסתו יחד לבית המדרש ובית הכנסת וכ"ש בכניסה לבית המקדש כשנזכה לכנס בו במהרה בימינו. ולכן כ' שם: ובאמת כן נהגתי משנים רבות ב"ה, כשאני נכנס לבהמ"ד או לבהכנ"ס עם כהן ביחד אני מקדימו לכנס משום לתא דמ"ע וקדשתו ראשון לכל דבר שבקדושה.

אמנם שוב דן שם האדר"ת וכתב: אולם כעת האיר ה' עיני והראני בזכות אבותי ז"ל ראייה נפלאה שאין צריך, מברכות דף מז ע"א דאמרין רבין ואב"י הו"א אזלי באורחא, קדמיה חמריה דרבין לדאב"י, ולא אמר ליה ניזול מר אמר מדסליק האי מרבנן ממערבא גס דעתיה כי מטא לפתחא דבי כנישתא אמר ליה ניזול מר אמר ליה ועד השתא לאו מר אנא כו' ומנלן לאב"י דמשום מר הוא דקאמר הכי דלמא משום דאב"י כהן היה כדאמר בראש השנה ח ובחולין קלג וא"כ היה רבין חייב לכבדו, אלא שהיו שניהם שוים ולא שייך לכבדו. אבל בכאן בשעה שהם נכנסים למקום קדוש חייב להקדימו משום קדושת כהונה, על כן אמר לו ניזיל מר וא"כ דמי איריא דאמר ליה אסו עד השתא לאו מר אנא הא י"ל שגם עתה לאו מר ידידה הוא אלא שכן דרך תלמידי חכמים לומר לו מר אבל לא משום גדלותו ממנו רק משום כבוד קדושתו, אלא ודאי מוכח מזה שאין צריך להקדים לכהן להכנס למקום קדוש ראשון. ועיי"ש באורך מה שפלפל בראיה זו.

וראיתי בזה ידיעה מענינת בעניין זה ראיתי לגבי האם בקיום מצוות עשה האם יש דין להקדים כהן שיברך ראשון באתרוג של קהל, ושאלה זו התלבנה מע"ג דפי הקובץ התורני המאסף (שנה שישית חוברת י סימן צד, שו"מ שבעל האדר"ת עצמו דן בראיה זו) ורצו להוכיח מהמעשה המובא במסכת סוכה דף מא מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז, נטלו רבן גמליאל ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה. והרי ידוע שרבי אלעזר בן עזריה היה כהן, ומכך שלא חשש רבן גמליאל לתת את האתרוג לרבי יהושע, לפני רבי אלעזר בן עזריה מוכח שאין לכהן קדימות מדין וקדשתו.

אמנם לראיה זו יש כמה פרכות ראשית ייתכן לומר שרבי יהושע היה זקן ואב בית דין לכן הקדים רבן גמליאל לתת לו לברך על האתרוג. שנית הרי מלשון הגמ' לא מוכרח שבאו רבי יהושע וראב"ע ביחד לפני רבן גמליאל ורבן גמליאל העדיף להקדים ולתת את האתרוג לרבי יהושע לפני ראב"ע וייתכן שהמעשה היה שרבן גמליאל ישב בחדרו בספינה ונכנס רבי יהושע ונתן לו האתרוג ויצא רבי יהושע ונכנס ראב"ע ואם כן אולי אין להוכיח מכאן, ואדרבה כאשר עומדים הכהן והישראל ביחד כדי ליטול ד' מינים יש להקדים כהן מדין וקדשתו.

אמנם אחר כל זה אינו דומה נידונים אלו לשאלתנו דשם בסוף כולם יטלו את הד' מינים, וכן בקדימה להיכנס לביהכנ"ס, בסוף וכל השאלה מי יקיים המצוה קודם בזה מסתבר בוודאי שיש עניין להקדים את הכהן, אבל מה שיש לדון האם יש רק כזית מצה אחד ויכול להביא את זה לכמה אנשים האם כאן נאמר שנקדים את הכהן קודם.

ומצאתי בשו"ת חלקת יעקב (אורח חיים סימן כה) כתב לדון, בשאלה בביהמ"ד שנמצאו בשם כמה אבלים ר"ל, כולם בסוג אחד מרוצים לקהל להתפלל ואחד מהם כהן, אם יש לכהן דין קדימה דוקדשתו, שהוא יתפלל בלי שום גורל.

וכתב שם: לפע"ד אין זה בכלל וקדשתו - כיון דכבר נתקבל בתפוצות ישראל שהאבל מכבד לאבותיו בתפילות וקדיש לעילוי נשמותיהן, וזה בגדר דמכבדו לאחר מיתה המבואר ביו"ד סי' ר"מ ונקרא מחויב בדבר כיבוד הלזה, וכשיש בביהמ"ד כמה אבלים כולם יש להם זכות זה, וממילא דינו כמבואר בתוס' גיטין נ"ט ב' ד"ה וליטול וקדשתו ליטול מנה יפה ראשון, כגון מע"ע או צדקה וכו' אבל במידי דשותפות לא, דאמרינן בפסחים נ' דאין רואה סימן ברכה לעולם, והרא"ש לשם מסיים וז"ל ולא מסתבר לדרוש פסוק זה להרגיל כהן שיתן עינו בחלק יפה - ואף על גב דמתוס' סוף מו"ק משמע איפכא, כבר הביא הברכ"י או"ח סי' כ"ה דברי יש"ש פ"ד דיבמות סי' ל"ד, שהתוס' דמסכתות גדולות עיקר כנגד מסכ' קטנות שיש קבלה דתוספות דמסכ' גדולות חיברם ר"א מטון (רמזו בדרכי שלום למהרש"ם) ועי' ר"ן נדרים ס"א ב' וז"ל כיון דהך סוגי' איתמר בנדרים יש לסמוך טפי מסוגי' דהתם דלאו בדוכתא איתמר, והכא נמי לענין דברי התוס' דבדוכתא איתמר בגיטין לענין קדושת כהן ובמ"ק רק אגב גררא, וכיון דגם הרא"ש פסק כן וגם המג"א בסי' ר"א מביא רק דברי תוס' האלו א"כ נקטינן דבמידי דשותפות לא שייך וקדשתו - א"כ ה"נ בנ"ד דהתפילות והקדישים שייך לכלהו אבלים, וכולם יש להם בזה זכות לקיים החוב של כיבוד או"א לא שייך בזה וקדשתו, שזה שייך רק לענין לנהוג בהם כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה לפתוח בתורה ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון (לשון רמב"ם מהל' כלי מקדש פ"ד) אבל בדבר שכל אחד מחויב לעשות מצות כיבוד או"א, ויש להם ענין שיש לכולם זכות בכדי לקיים מצותם והם שותפים בדבר ממילא לא שייך להקדימו, וכאמור - דבשאר כיבודים אין לשום אדם זכות וכח לומר דהכיבוד שייך לי אף כשאין בשם כהן, וממילא לא מקרי שיש לו בדבר זה איזו שותפות, אבל בקדיש ותפילה יש לו להאבל זכות וכח להתפלל בביהמ"ד שלו הרגיל להתפלל, כנהוג בתפוצות ישראל לעילוי נשמת אבותיו, ומקרי שותף בזכות שלו שיש לו בזה, וממילא דינו כהאמור בתוס' ורא"ש דבמידי דשותפות לא שייך וקדשתו. עכ"ד.

וא"כ לפי"ז שבדבר של שותפות לא שייך וקדשתו, א"כ בית הכנסת לכאורה הוי דבר של שותפות וממילא לא יהיה סברא להקדים תחילה את הכהן.

ודבר זה דומה למה שדנו האם יש להקדים כהן בעמידה בתור לרופא או במכולת וכדו' ובספר דולה ומשקה עמ' קצז כ' בשם הנר"נ קרלין שכשעומדים בתור ויש ביניהם כהן יש לכבדו לעבור לקידמת התור כמובן היכא שאין לחוש למריבה או חילול ה'. וכן העלה בשו"ת אבני דרך ח"א שי' כא. אולם לדעת מרן הנרי"ש אלישיב הובא בספר אשרי האיש ח"א פכ"ג סעי' כ, וכ"כ הנר"ח קנייבסקי (בדולה ומשקה שם) שאין צריך להקדים בזה את הכהן שבדברים אלו אין וקדשתו. ולכאורה נידון זה דומה לדבר שלש ותפות שבזה כתבו התוס' שליכא וקדשתו.

וא"כ לכאורה אין להקדים את הכהן, אלא דינן לידון מה כן יהיה הקדימה, האם לפי הגורל, וברור שכל הנידון הוא רק לגבי המשלמים דמי חבר, ולכאורה א' יהיה תלוי בותק של התשלומי דמי חבר, ובתוכם ברור שיש להקדים הת"ח, ואם כולם ת"ח, יש מקום לומר שיחלקו את המתפללים לשחרית, מנחה וערבית וכו', וכל אחד מהמתפללים יקבל תפלה אחת (ואולי ע"פ גורל). וכמו שעשו בבית המקדש במשמרות הכהונה לענין קרבנות חג הסוכות.

וה' הטוב יזכנו ששאלות כאלו לא יבואו לפתחנו, ובמהרה נזכה כבר לחנוכת הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו, ויחד עם זה כל בתי המקדש מעט, שבאתרא קדישא הדין, ובפרט בביהכנ"ס בראש הגבעה מול מקום המקדש.